

פרשת מסעי

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
21:07	20:13	19:23*	י-ם
21:04	20:11	19:21	ת"א
21:07	20:14	19:24	חיפה
21:04	20:11	19:21	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 19:03

ויחנו באלוש

מאלוש נסעו לרפידים. אלא שעדיין קשה שהרי בפרשת בשלח נאמר במפורש שקיבלו את המן במדבר סין, וא"כ מוכרחים לבאר שהיו מקומות גדולים שכללו בתוכם את שמות הקטנים, או שהיו משתייכים אליהם, כעין כמה ערים במחוז אחד, וכולם נקראים על שם המחוז הגדול, וכן כאן מדבר סין הוא היה מדבר גדול ורחב ידים, ובתוכו היו נמצאים דופקה ואלוש ורפידים, ולכן התורה קראה לכולם מדבר סין, ולא נחתה לבאר בדיוק את המקום בו אירע אותו המאורע, אלא קראה על שם המקום הגדול. אולם בפרשתנו, שבו היא מפרטת את המסעות לפרוטרוט אנו מגלים את כונת התורה בפרשת בשלח, ובוזה יובן מה שנאמר (שם י"ז א') וַיִּסְעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמִסְעֵיהֶם, והלא הם לא נסעו אלא לרפידים שזה מסע אחד, ומדוע נאמר למסעיהם, אלא מפני שבאמת ממדבר סין עד רפידים היו שלושה מסעות, רק שהתורה קראה לכולם מדבר סין, על שם המדבר הגדול בו היו מקומות אלו.

ואחר שהבנו בסייעתא דשמיא את פסוקי התורה הללו שנראים כסותרים, וב"ה ישבנו אותם על נכון, צריכים אנו להבין דברי רבותינו שבזכות שרה ירד המן לישראל, והלא ראינו שבזכות משה או אברהם אבינו ירד המן ולא בזכות שרה. וקודם שנתרץ זאת צריכים אנו לתרץ את הסתירה שבין הגמרות, שהרי מתענית מוכח שבזכות משה ומבבא מציעא מוכח שבזכות אברהם, וכבר הקשה כן הריטב"א (בבא מציעא שם) וז"ל: בשכר חמאה וחלב זכו למן ותימה הוא דהא אמרינן בדוכתא אחרוני בזכות משה זכו למן בזכות אהרן זכו לעמוד ענן. בזכות מרים זכו לבאר והכא משמע דבזכות אברהם זכו לשלשתן. עכ"ל. והנה המהרש"א (שם) הוקשה לו זאת ותירץ, שבזכות אברהם לא היו זוכין בהן אלא לפי שעה אבל בזכות משה ואהרן ומרים היו נמשכים המן והענן והבאר כך זמן רב מ' שנה ולכך כשמת אהרן נסתלק הענן וכשמתה מרים נסתלק הבאר וכשמת משה נסתלק המן. עכ"ל.

ונקדים עוד את דברי החיד"א בהמשך דבריו בנחל קדומים (שם) וז"ל: ולפי מה שכתבנו בעניותנו לדרוש לשבח לשרה אמנו ע"ה, שאברהם אע"ה אמר שלשה סאים וסתמא הם קמח והשיבה שרה אע"ה קמח סלת, כלומר נראה כונתך קמח, אלא סלת אעשה, וממ"ש אברהם כן מוכח דהאשה עינה צרה דכבר נודע דהיה ותרן גדול אבל שרה יצאה מכללן והיא שרה ולא צרה, וכעת יבוא טוב ששרה אמרה אלוש סולת, ולזה במסע אלוש זכו למן בזכות שרה ודוק היטב. עכ"ל.

ולפי זה אפשר לומר שכל הכנסת האורחים של אברהם אבינו בא מכוחה של שרה אימנו, שבראותו שהיא מדעתה מוכנה ליתן סולת, לכן אברהם אבינו, וממנו הרחיב את מתנו ליתן למלאכים חמאה וחלב, ובוזה יבואר טעם נכון מדוע אמרו רבותינו שבזכות שרה אימנו ירד המן לישראל, וגילו לנו גם היכן ירד, באלוש, שהוא על שם אלוש שאמרה שרה לאברהם.

והדברים נפלאים, ואותנו מלמדים לקח, מילה אחת של תורה כמה טמון בה, ודברי רבותינו הקדושים כמה צדיקים הם, וכל דבריהם אמת וצדק, ולנו לא נותר אלא להדבק בתורה ובחכמים, ובזכות זה נזכה לגאולת עולמים אכ"ר.

בתחילת פרשתנו אנו קוראים על כל המסעות שעברו ישראל במדבר, ועל שם כן נקראת הפרשה מסעי, ואמנם על פניו נראה שהתורה מזכירה שמות שמות של מסעות, אבל כאשר נתבונן נראה שהם מלמדים אותנו דברים הרבה, וכבר הזכרנו במאמר אחר, שאמנם מסעות אלו נכתבו בקצרה, אבל יש בהם כדי להאיר את עינינו בכל מיני דברים שאירעו לישראל במדבר ולא קראנו עליהם עד עתה, וזאת על ידי רבותינו הקדושים שבצדקתם ובחכמתם הרבה ידעו לדרוש כל מילה שבתורה, ונעמוד היום על פסוק תמים ונראה כמה תורה ומוסר מסתתרים מאחרי.

נאמר בפרשתנו (ל"ג י"ג) וַיִּסְעוּ מִדְּפָקָה וַיִּחַנו בְּאֵלוֹשׁ, והנה בעל הטורים מפרש במקום, באלוש - ניתן להם המן בזכות לושי ועשי עוגות (בראשית יח, ו). ע"כ. ולעינינו פירוש זה נראה מחודש ולכאורה גם קצת תמוה וכמו שנראה, אך לפני כן נוכיח שפירוש זה אינו מחודש וכבר היה לפני רבותינו הקדמונים, וכמו שכתב החיד"א בספרו נחל קדומים וז"ל: באלוש שם ירד להם המן בזכות שרה שנאמר בה לושי ועשי עוגות, כך כתוב בלוקטי גאוני קמאי אשכנז בספר רבינו אפרים ז"ל, וכתב עוד יסכה גימטריא המן. עכ"ל. וכ"כ עוד בספרו חומת אנך על הפסוק הנ"ל והוסיף שכן כתב בספר פענח רזא ע"ש.

ואולם אע"פ שהביא החיד"א סימוכין דקשוט לפירוש הזה מדברי רבותינו גאוני אשכנז, לכאורה יש בו הרבה מן התימה, תחילה שמדבריהם נראה שאת המן קיבלו באלוש, ואולם כאשר נסתכל בפרשת בשלח (שמות ט"ז א' וב') נראה שאת המן קיבלו במדבר סין, שכן כתוב שם, וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְּבַר סִין אֶשְׁרֵי בֵּין אֵילִם וּבֵין סִינֵי בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. וילונו כל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו' ובעקבות תלונתם קיבלו את המן כמבואר בפסוקים. ואם נרצה לומר שא"כ מוכרח הוא שהתורה לא סיפרה לנו על כל המסעות בפירוט, והיו עוד כמה מסעות אחר מדבר סין, הנה בסוף פרשת המן נאמר (שם י"ז א') וַיִּסְעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי יְדֹנָד וַיִּחַנו בְּרַפִּידִים וְאֵין מִיָּם לְשִׁתְּת הָעָם, והרי שהיו במדבר סין עד אחר קבלת המן ומשם נסעו לרפידים.

ועוד יש לתמוה על פירושם, שלפי דבריהם יוצא שבני ישראל קיבלו את המן בזכות שרה אימנו, וזה שלא כדברי רבותינו במסכת תענית (ט). שהמן ירד לישראל בזכות משה רבנו, ושלא כדברי רבותינו במסכת בבא מציעא (פ"ו:): שבשכר חמאה וחלב זכו למן, והיינו בזכות אברהם שנתן לפני המלאכים חלב וחמאה ולא בזכות שרה שלשה עוגות.

והנה על התמיהה הראשונה מוכרחים אנו לומר שהיו מסעות שלא ידענו מהם, וכך מוכח בפרשתנו, שאם מפרשת בשלח ראינו שמאלים נסעו למדבר סין וממדבר סין נסעו לרפידים, הרי בפרשתנו נאמר (ל"ג י"ד): וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיִּחַנו עַל יַם סוּף. וַיִּסְעוּ מִיָּם סוּף וַיִּחַנו בְּמִדְבַּר סִין. וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִין וַיִּחַנו בְּדִפְקָה. וַיִּסְעוּ מִדִּפְקָה וַיִּחַנו בְּאֵלוֹשׁ. וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיִּחַנו בְּרַפִּידִים וְלֹא הָיָה שָׁם מִיָּם לָעֵם לְשִׁתוֹת. ומבואר שמאלים לא נסעו למדבר סין אלא לים סוף ומשם למדבר סין, ומשם לדופקה, ומדופקה לאלוש, ורק

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן אמיניאן בת רחל, ולרפואה שלימה לאורטל בת חנה

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות לתשעת הימים

א. מי שנוהג להתענות כל ערב ראש חודש, ביותר צריך להזהר בערב ראש חודש אב, שחלק ממטרת התענית היא לכפר על נפשותינו ושנעבור אנו ובני ביתנו את החודש הבא עלינו לשלום, וחודש אב הוא הקשה ביותר (עין בוהר ח"ב יב ע"א), ואולם מי שיודע שאם יתענה יקשה עליו לצום בט' באב, לא יצום בערב ראש חודש, ובלאו הכי בדורות הללו שירדה חולשה לעולם, עדיף להרבות בתורה, וייחד את ערב ראש חודש לתשובה ומעשים טובים ועסק התורה ביותר. [וכעין מה שכתב בבבאור הלכה (סי' תקע"א, ד"ה תלמיד חכם) בשם ספר חרדים (פרק ס"ה), וכ"כ בספר חזון עובדיה (ימים נוראים, עש"ח)].

ב. מנהג רוב ככל ישראל שלא לאכול בשר מראש חודש אב עד התענית (עין בשו"ע סי' תקנ"א סעי' ט'), וכל מי שאוכל בשר במקום שנוהגים בו איסור, פורץ גדר הוא וינשכנו נחש. (שם סעי' י"א). ואולם מנהג עדת התימנים בתימן היה לאכול בשר עד ערב ט' באב בסעודה המפסקת שאז אסור מן הדין. (ויצבור יוסף בר ח"ד פפ"א ס"ג, שו"ע המקוצר ח"ג סי' ק"ג אות ח'). מ"מ בעליהם לארץ צריכים לנהוג כמנהג ארץ ישראל. (חזו"ע עמ' ק"ע). [ולא ראיתי בספרי רבני התימנים שהתייחסו לטענת הרב בחזו"ע, ואולם שמעתי באומרים לי שתשובתם שהם באו עם בית הדין שלהם ולכן יכולים להמשיך לנהוג כמנהגם. ולענ"ד אינה טענה נכונה, שבעליהם לארץ פיזרו אותם בכל מיני מחנות עולים ובקושי נתנו להם לשמור על יהדותם, ולאחר מכן התפזרו בכל ערי הארץ בלא שום בית דין שאיחד אותם, ובצורה כזו מה כח בית דין יפה. ואמנם לכל הדעות אין מצוה לאכול בשר בימים אלו, וא"כ ראוי הוא בית אלוקינו שנאבד עליו אכילת בשר תשעה ימים בשנה]. וכבר כתב החיד"א (מ"ב אות ר"ב): עוד יוסיף יגון ואנחה, ובמרירות יאנח עקירה ואנחה שוברת בט' ימים ועוד בה עשיריה, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בחול, וימעט בהנאה כל מה שאפשר.

ה. אין אומרים תיקון חצות בערב שבת ולא בראש חודש אב (כה"ח סי' תקנ"א אות רכ"ג), ולא בערב ראש חודש אב. (חזו"ע עמ' קכ"ט בהערה). [ואמנם למד כן ממה שכתב באגרות הרמ"ז (סי' י"ז) שבכל יום שאין אומרים בו תחינה אין אומרים בו שום דבר, ואולם לא כתב כן מפורש על ערב ראש חודש אב, וגם כל האחרונים שהביאו דבריו כתבו על ערב שבת ועל ראש חודש, ואף אחד לא הזכיר בדבריו ערב ראש חודש אב, (עין רוח חיים סי' תקנ"א ס"ק ו', ועיקרי הד"ט סי' כ"ח אות כ"ג, וכף החיים שם ואת רכ"ב), ואולי באמת בערב ראש חודש אב מותר וטוב לומר תיקון חצות, שהרי נוהגים לומר סליחות ולעשות תיקון יום כפור קטן בערב ראש חודש, ומה בכך אם יאמרו תיקון חצות, וראיה לכך מאגרות הרמ"ז (סי' י') שנשאל מדוע אומרים סליחות בערב ראש חודש, והשיב לחלק בין ערב שבת לערב ראש חודש, וא"כ כל כונתו באומרו ביום שאין בו וידוי על ערב שבת. וצ"ע].

ו. יש אומרים שאין לומר תיקון חצות בערב תשעה באב (א"א סי' תקנ"א ס"ק מ"ה). אבל להלכה צריך לומר גם בערב תשעה באב (שו"ת יוסף אומץ סי' כ"א, בא"ח דברים כ"ה), והשנה שחל ערב הצום בשבת בודאי שלא יאמרו תיקון חצות, וכן לא יאמרו ביום שלפניו שהוא ערב שבת.

ז. אפילו המקפידים לפי הקבלה לקדש את הלבנה מיד אחר שעברו שבעה ימים מהמולד, מ"מ בחודש אב לא יברכו אלא במוצאי תשעה באב. [כן מפורש בספר פרי עץ חיים (שער כ"ג פ"א) ששאלו למהרה"ו ז"ל, למה אומרים ברכת הלבנה במוצאי תשעה באב, והשיב בכדי לבשר ללבנה ולישראל, כי כשנחרבה הבית וגלו, הרי הם עתידין להתחדש כמותה, הרי ישראל והשכינה עתידין להתחדש, וזהו בשורה. וגם כי בט' באב נולד משיח. וכן מתבאר מדברי כל האחרונים המקובלים הנוהגים בכל הליכותיהם כרבנו האר"י (עין בכה"ח שם)]. ויברך בשמחה, ויאמר בקול נעים, בהדוותא דליבא, דוד מלך ישראל חי וקיים. (מ"ב שם, בא"ח דברים כ"ח).

א. מי שנוהג להתענות כל ערב ראש חודש, ביותר צריך להזהר בערב ראש חודש אב, שחלק ממטרת התענית היא לכפר על נפשותינו ושנעבור אנו ובני ביתנו את החודש הבא עלינו לשלום, וחודש אב הוא הקשה ביותר (עין בוהר ח"ב יב ע"א), ואולם מי שיודע שאם יתענה יקשה עליו לצום בט' באב, לא יצום בערב ראש חודש, ובלאו הכי בדורות הללו שירדה חולשה לעולם, עדיף להרבות בתורה, וייחד את ערב ראש חודש לתשובה ומעשים טובים ועסק התורה ביותר. [וכעין מה שכתב בבבאור הלכה (סי' תקע"א, ד"ה תלמיד חכם) בשם ספר חרדים (פרק ס"ה), וכ"כ בספר חזון עובדיה (ימים נוראים, עש"ח)].

ב. מנהג רוב ככל ישראל שלא לאכול בשר מראש חודש אב עד התענית (עין בשו"ע סי' תקנ"א סעי' ט'), וכל מי שאוכל בשר במקום שנוהגים בו איסור, פורץ גדר הוא וינשכנו נחש. (שם סעי' י"א). ואולם מנהג עדת התימנים בתימן היה לאכול בשר עד ערב ט' באב בסעודה המפסקת שאז אסור מן הדין. (ויצבור יוסף בר ח"ד פפ"א ס"ג, שו"ע המקוצר ח"ג סי' ק"ג אות ח'). מ"מ בעליהם לארץ צריכים לנהוג כמנהג ארץ ישראל. (חזו"ע עמ' ק"ע). [ולא ראיתי בספרי רבני התימנים שהתייחסו לטענת הרב בחזו"ע, ואולם שמעתי באומרים לי שתשובתם שהם באו עם בית הדין שלהם ולכן יכולים להמשיך לנהוג כמנהגם. ולענ"ד אינה טענה נכונה, שבעליהם לארץ פיזרו אותם בכל מיני מחנות עולים ובקושי נתנו להם לשמור על יהדותם, ולאחר מכן התפזרו בכל ערי הארץ בלא שום בית דין שאיחד אותם, ובצורה כזו מה כח בית דין יפה. ואמנם לכל הדעות אין מצוה לאכול בשר בימים אלו, וא"כ ראוי הוא בית אלוקינו שנאבד עליו אכילת בשר תשעה ימים בשנה]. וכבר כתב החיד"א (מ"ב אות ר"ב): עוד יוסיף יגון ואנחה, ובמרירות יאנח עקירה ואנחה שוברת בט' ימים ועוד בה עשיריה, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בחול, וימעט בהנאה כל מה שאפשר.

ג. בראש חודש אב יש מקילים לאכול בשר לכבוד ראש חודש (מ"ב אות ר"ג), וכן מנהג הספרדים (חזו"ע עמ' קע"א), ואולם מנהג האשכנזים להחמיר גם בראש חודש אב (משנ"ב ס"ק נ"ח). ונראה שגם למנהג הספרדים לא יעשה כן אלא מי שמקפיד בכל ראש חודש או לפחות ברוב הפעמים לאכול בשר, אבל מי שבדרך כלל לא נהג בכך, מדוע שינהג בזה דוקא בראש חודש אב, וכן היה מנהג רבנו האר"י שלא לאכול בשר אפילו בראש חודש אב (כמבואר בשער הכונות פט ע"ג בהגוב"י אות א'), ומה גם שיש המתענים בראש חודש אב (כמבואר בשו"ע סי' תק"פ סעי' א' בשם יש מי שאומר).

ד. כתב רבנו האר"י (שער הכונות דף פט ע"ג): מנהג טוב וכשר הוא מאוד לכל בעל נפש לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלו הימים ולבכות בכיה ממש על חורבן הבית, ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם. וכתב החיד"א (מורה באצבע אות ר"ז): טוב לומר סדר תקון רחל בכל יום חול מביין המצרים אחר חצות, וכך נהגו בארץ ישראל תבנה ותכונן במהרה בימינו, על פי כתבי רבינו האר"י זצ"ל, והוא מנהג ותיקין. וכתב בספר כף החיים